

טעמא דאורייתא

גליון שבועי מבית אליה תמימה

עניני חנוכה - גליון 20

יסוד מצוות החנוכה

ביסוד ימי החנוכה אמרו בגמ' (שבת כ"א ב') קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. והיינו שעיקרו של יום הוא הלל והודאה, וזהו גוף ה"ט של חנוכה (כיון שאין שבייתה וגם אין משתה ושמחה כפורים). ולא הזכירו מצוות הדלקת הנר בעיקרו של יום משום שהמצוה הוא מצוה שעושים בתוך המועד אך אינה עיקרו ועצמו של מועד, ובכל המועדים עצמו של מועד הוא השבייתה והשמחה, ובחנוכה הוא הלל והודאה.

והנה הלל הוא אמירת ההלל אך בענין הודאה נחלקו הראשונים, רש"י פי' הודאה אמירת על הניסים, אבל ברמב"ם ריש הל' חנוכה כתב "התקינו שיהיו שמונת הימים האלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות על פתחי הבתים להראות ולגלות הנס". והדבר פלא שהזכיר ימי שמחה והלל ולא הזכיר הודאה כלל, ומאידך הזכיר הדלקת הנרות שלא נזכר בגמ' בעיקר תקנת הימים. וכבר ידוע לבאר שהרמב"ם מפרש שהודאה שאמרו בגמ' הוא הדלקת הנרות שהן באים להודאה.

וכן מפורש ברמב"ם בסוף פ"ד שכתב "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד וצריך האדם לזהרה בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הקל והודיה לו על הנסים שעשה לנו", הרי להדיא שהדלקת הנרות הוא להודאה. ולאידך אמירת על הניסים לא הזכיר הרמב"ם בהל' חנוכה כלל אלא בהל' תפילה, ומבואר שאי"ז מתקנת הודאה בחנוכה אלא הוא מהל' תפילה להזכיר מעין המאורע.

ואמנם הדבר צריך ביאור מהו שהדלקת נרות באה להודאה והרי טעם הדלקת הנרות הוא לפרסומי ניסא, וכש"כ הרמב"ם עצמו שם להדליק הנרות על פתחי הבתים "להראות ולגלות הנס". והיה אפ"ל שהענין לפרסום הנס הוא כדי שאנשים יבואו להודות, אך א"כ הנרות אינם עצם ההודאה אלא דרך להביא להודאה, ואין הזכיר הרמב"ם הדלקת בביאור עיקרו של יו"ט הרי אינה אלא אמצעי.

והנראה לבאר בזה, שהנה בעיקר הדלקת הנרות קיי"ל כבתה אין זקוק לה. ואף שודאי צריך לשים בנר שיעור שמן עד שתכלה רגל מן השוק מ"מ אם כבתה אין זקוק לה. והדבר צ"ב שהרי שיעור הפרסומי ניסא הוא עד שתכלה רגל מן השוק והוי לעיכובא ואם לא הניח שמן עד שתכלה רגל מן השוק לא יצא, וא"כ למה אם כבתה אין זקוק לה הרי לא נתפרסם הנס ולא יצא יד"ח.

וביותר מבואר בדברי התרומת הדשן שכתב שאפילו המדליק בער"ש וכבתה קודם השבת אין זקוק לה, ונפסק בשו"ע (סי' תרע"ג). והנה הדלקת ער"ש אינה בזמן המצוה ואינה אלא כדי שידלק בשבת, ואם כבתה קודם השבת הרי לא דלק בזמנו אפי' רגע אחד ולא נתפרסם הנס כלל ומ"מ יצא ואין זקוק לה עוד.

ומבואר מכל זה שהמצוה היא עצם מעשה ההדלקה, שאף שעיקר המצוה היא לפרסומי ניסא מ"מ אין המצוה שיתפרסם הנס בפועל, אלא לעשות מעשה של פרסום הנס, והשיעור של עד שתכלה רגל מן השוק הוא שיעור במעשה ההדלקה שצריך להדליק שיעור כזה שהוא מעשה של פרסומי ניסא עד שתכלה רגל אך אי"צ שידלק בפועל.

אמנם הדבר צ"ב למה באמת אין המצוה אלא מעשה ההדלקה הרי המצוה היא לפרסומי ניסא ואם כבתה קודם הרי לא נתפרסם הנס. ובפשוטו יש להבין שאף שהמצוה היא לפרסומי ניסא מ"מ חז"ל לא הטילו על האדם לדאוג שיתפרסם בפועל ולא הטילו עליו אלא לעשות המעשה, וצ"ב.

אך הנראה לבאר בזה ע"פ דברי הרמב"ם שהובא, שיסוד הדלקת נרות חנוכה הוא להודאה. ונראה לבאר שענין ההודאה אינה שע"י שמפרסם הנס עי"ז באים לידי הודאה, שא"כ הרי"ז רק אמצעי ודרך להביא להודאה. אלא שהדלקת נרות חנוכה הוא בעצמו "מעשה הודאה", דעצם זה שעושה מעשה לפרסום הנס, הוא מעשה של הודאה והכרה להקב"ה בנס, ומתוך ההכרה על הנס הוא מפרסמו, ועצם פרסום הנס הוא מעשה הודאה על הנס. ודוק.

ומעתה מבואר היטב שכל מצות נר חנוכה הוא רק מעשה הדלקה ואי"צ כלל שידלק בפועל, שהמצוה אינה כלל דיתפרסם הנס בפועל אלא שהאדם יעשה מצידו מעשה לפרסום הנס, ושיעור עד שתכלה רגל הוא במעשה מצד האדם אך אי"צ שידלק בפועל ואי"ז כלל מענין המצוה. ודוק היטב.

המשך בעמוד הבא

בפתח הגליון

להעבירם מחוקי רצונך

הנה בעל הניסים אומרים שהיונים בקשו, א' להשיכם תורתך ב' ולהעבירם מחוקי רצונך. וביארו המפרשים (דברים אחרים להחיד"א דרוש ל"ב לשבת חנוכה) דלשון שכחה שייך בדבר שיש בו שכחה, וזוהו הכוונה לתורה שבעל פה שאותה בקשו היונים לבטל מכלל ישראל, והדבר הנוסף המבואר כאן שרצו היונים להשיכה את חוקי תורתנו הקדושה.

וצ"ב מדוע כשרצו לעקור את התורה בעם ישראל שמו הדגש על החוקים ותורה שבע"פ יותר מן הכל.

וביאר הענין ע"פ דברי הרמב"ן (ויקרא ט"ז ח') כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היוני אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת.

ומבואר בדבריו החילוק בין תורת ישראל לחכמת יון הוא לברר כל ענין ע"פ השכל ולהשיג כל דבר ע"י החושים, וכל דבר שאינם משיגים הרי הם סבורים כי אינו שייך, אולם תורת ישראל אינו כן תורת ישראל אף דבר שאינו מושג ע"י השכל, ואפילו דבר שאינו מובן לנו מחוברים אנו לקיים ולשמור.

והנה החוקים הם דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם, והטעם משום שאין הדבר מושג אצלם בשכל, ולכן תמהים האומות מדוע שומרים אנו על הציוויים שאינם מובן לנו, דבשלימא מה שאנו שומרים המשפטים הוא משום שהמשפטים מושגים בשכל, אולם האמת דאף המשפטים נעשים ע"י ישראל מפני שכך נצטוו, ולא משום שכך מבינים הם בדעתם, דאילו היו עושים רק מה שהשיגו מדעתם לא היו שומרים על החוקים שאין להם טעם.

ומן החוקים למדים אנו לשאר התורה, שמה שעם ישראל מקיימים התורה והמצוות הוא אך ורק בגלל שכך נצטוו. והחוקים הם לנו לחומה ולמגן לקיים המצוות רק מתוך ציווי השי"ת, ולא מתוך נטיות הנפש.

[ובסנהדרין ק"א א' דרשין האי קרא, 'לכן הרחיבה שאול נפשה ופיערה פיה לבלי חוק' (ישעיה ה' י"ד), אמר ר"ל למו שמשירי אפי' חוק אחד א"ר יוחנן לא נחא למרייהו דאמרת להו הכי אלא אפי' לא למד אלא חוק אחד, וביאור הדבר דנחלקו ר"י ור"ל במשייר חוק אחד שנמנע מלקיימו אם יורש גיהנום דר"ל אפילו נמנע מחוק אחד הרי זה יורש גיהנום ולר"י דווקא בלא קיים כלל. וצ"ב מדוע הדגש ביותר על החוקים, ומ"ט לכו"ע בשייר כל החוקים לא פליגי (ומ"ט לא לימד עליו ר"י זכות בכך שקיים שאר מצוות, ומ"ט העניין הוא דווקא בחוקים) לא וכן צ"ב פלוגתת ר"י ור"ל.]

ויתכן לבאר ולומר דהנה נחלקו האחרונים לגבי ישראל שיקיים מצוה מהכרע הדעת פשיטא ליה להגאון בעל עונג יו"ט סי' י"ט דהוי מצוה, ולהיפך מזה כתב הגאון בעל שוואל ומשיב בכמה דוכתי אשר ציין להם בספר המפתח סוף"ח דמלכים, (ועי' עוד דרשות חת"ס ח"ג דרוש לפרשת נצבים וילך תקע"ד). והנה נתבאר לעיל דמהחוקים נלמד לכל המצוות שנעשות מתוך שנצטוו ולא משום שהם מושגים, ומעתה י"ל באחד שקיים המצוות המושגות ונמנע מלקיים כל החוקים אם נחשב לו שקיים כל המצוות מהכרע הדעת, וס"ל לריש לקיש דכיון שנמנע מעשיית החוקים הרי שעושה כל המצוות רק משום הכרע דעת, וממילא ה"ז נחשב שלא קיים מעולם ציווי ה', אלא דרבי יוחנן הלין בעדו אם קיים חוק אחד שמוה כבר נוכל דעת שמה שעשה שאר המצוות הוא משום ציווי ה' (ולר"ל אי"ז ראייה עד שיקיים כולם).]

וכן הוא ג"כ במסורות והוראות חז"ל שאנו מקבלים דבריהם ללא עוררין, ונאמר בענין שצריך לקבל דבריהם אפילו כשאומר לך על שמאל שהוא ימין, הוא ג"כ העמוד שעליו אנו נשענים לומר כי כל דברינו ומעשינו הם רק בגלל שנצטוינו בזה, ולא מחמת הבנת שכלנו.

המשך בעמוד ד'

וביסוד זה יש לבאר כמה דברים שתומים בעניני חנוכה:

ה"לכות חנוכה ומגילה" ברמב"ם

א. שמעתי הערה עצומה בשם הגאון הגדול רבי משה מרדכי חדש זצוק"ל, שהעיר לתמוה בדברי הרמב"ם, שכלל בהלכותיו ה"ל חנוכה ופורים יחדיו, וקרא בשם "הלכות חנוכה ומגילה". ותמה בדבר למה לחנוכה קרא ע"ש היום, ולפורים קרא ה"ל מגילה ע"ש המצוה, והו"ל לקרות "הלכות חנוכה ופורים" או הלכות "נר חנוכה ומגילה".

ולמש"נ יש לבאר, שהנה באמת הרמב"ם קרא לכל הלכות המועדים ע"ש המצוות ולא ע"ש היום, לפסח הלכות חמץ ומצה, לסוכות ה"ל סוכה ולולב, לראש השנה ה"ל שופר, ואפי"ל ליוה"כ הלכות שביבת עשור ע"ש מצוות השבייתה. (וטעם הדבר מפני שספר משנה תורה הוא ספר הלכות והרמב"ם בא לבאר הלכות ומצוות המועדים ולא עיקר מהות הימים). וה"נ קרא לפורים הלכות מגילה.

אבל חנוכה שונה בזה מכל המועדים, שבכל המועדים המצוה אינה עצם המועד, אלא היא מצוה שנתנה התורה בזמן של המועד. אבל בחנוכה נתבאר בדעת הרמב"ם שמצוות הדלקת הנר היא עצמו של יום, שקבעום "ימים טובים בהודאה" ופי' הרמב"ם שהודאה היא הדלקת הנרות. וא"כ נר חנוכה אינה מצוה שעושים ביום אלא עיקר היום, ולכן קרא לו הרמב"ם ע"ש היום הלכות חנוכה. ודוק.

לכבות נר של אדם אחר

ב. הדין שנו חנוכה אסור להשתמש לאורו. ונחלקו הראשונים בטעם הדבר רוב הראשונים פירשו שהוא משום שעשאוהו כמנורה, והיינו שעשו איסור הנאה בנרות חנוכה דומיא דמנורה. אבל רש"י בגמ' (כ"א ע"ב) פי' הטעם משום שהרואה אומר לצרכו אדלקה, והיינו שאין פרסומי ניסא שיאמרו שהדליק בשביל להשתמש ולא מחמת הנס.

ויש לתמוה לדעת רש"י א"כ האיסור הוא משום שמבטל בזה מצוות הדלקה שמבטל הפרסומי ניסא, וא"כ הרי זה איסור רק על המדליק עצמו שאם ישתמש נמצא שלא קיים המצוה, אבל למה לאדם אחר אסור להשתמש לאורה הרי אינו מבטל בזה מצוה. ואף שמבטל מצוה של אחר והוא כמו שמכבה נר שלאחר, אך זה אינו אסור מה"ל חנוכה אלא הוא דין כללי של ערבות, ואינו נראה כלל שזהו האיסור האמור בגמ', והרי"ז כמי שמוריד מזוהו מדלת חבירו שא"ז איסור בהל' מזוהו אלא דין כללי של ערבות, והוא פלא.

והנראה בזה הדנה יש לעיין למה אסור לכבות בידים נר חנוכה, ומי שכיבה בידים חייב לחזור ולהדליק, והרי המצוה היא המעשה הדלקה בלבד שהרי כבתה אין זקוק לה ומאחר שכבר עשה מעשה הדלקה למה צריך לחזור ולהדליק. ובהכרח הביאור שאף שעיקר המצוה הוא מעשה הדלקה אך אם אח"כ מכבה בידים הרי"ז ביטול וסתירה לעיקר המעשה הדלקה, והוא כעושה מעשה של ביטול בידים להדלקה ולכן צריך לחזור ולהדליק.

יסוד ענין מהדרין

ומענה נראה דמאחר שנתבאר שיסוד המצוה היא לעשות מעשה של הודאה בזה שעושה מעשה לפרסם הנס, א"כ גם כשמכבה נר חנוכה של אחר שהוא עושה ביטול פרסום הנס, הרי מעשה של סתירה והיפך של הודאה, וזה נאסר מצד עצם מצוות נר חנוכה, שכיון שעיקר מצוות נר חנוכה היא לעשות מעשה של הודאה ממילא יש להבין שאסור לעשות מעשה של היפך וסתירה להודאה. ודוק היטב.

בענין נר לכל אחד

ג. ענין המהדרין הוא לעשות נר לכל אחד מבני הבית, ודעת הרמב"ם שבעל הבית הוא שמדליק נר עבור כל אחד, ודעת הרמ"א שכל אחד מדליק בעצמו. והנה לדעת הרמ"א יסוד ההידור הוא שכל אחד יקיים המצוה בעצמו ולא ייצא בהדלקת בע"ה, ולהרמב"ם יסוד ההידור הוא בעיקר הדלקת הבית, שהרי יסוד הדלקת נר חנוכה הוא דין על הבית נר איש וביתו, ויש הידור בהדלקת הבית שידליקו נר עבור כל אחד.

אמנם יסוד הדבר סתום מאוד, בשלמא להרמ"א מובן ההידור בזה, שיש הידור לקיים המצוה בעצמו ולא ע"י אחר. אבל להרמב"ם מהו ענין הידור זה הרי בלא"ה ההדלקה היא על הבית, ואיזה הידור הוא זה להדליק עבור כל אחד.

ולדברינו יש לדון ולבאר, שכיון שההדלקה אינה להביא לפרסומי ניסא מצד עצמו, אלא היא מעשה הודאה על הנס, יל"ב שיש ענין שיהא הודאה מצד כל אחד, שכל אחד תהא הודאה מסויימת ומיוחדת מצידו, ולזה עושים נר נגד כל אחד. אלא שמ"מ בע"ה הוא שמדליק את כולם כיון שההדלקה היא מצוה על הבית נר איש וביתו. ודוק.

הדלקה בפתח החצר

ד. דעת התוס' שהמהדרין מן המהדרין שמוסיף והולך כנגד הימים, אינם עושים ההידור של נר לכל אחד, שא"כ לא יחזיק נר חנוכה אלא יאמרו כן יש בני אדם בבית. וידוע לתמוה ע"ז שהרי דעת התוס' עצמן שמדליקין בפתח החצר (שלא כדעת רש"י שבפתח הבית), וא"כ אם יהו שני בני אדם בחצר ביטלת ההידור של מוסיף והולך כנגד הימים, שיאמרו כן יש בני אדם בחצר. והוא פלא.

ולמש"נ יש לבאר, שאף שאי"נ למעשה יאמרו שכך יש בני אדם בחצר, אך אי"ז מעבב כלל כיון שכל אחד מצידו מדליק הדלקה גמורה, אלא שהשני בא ומבטל הדלקתו, וכיון שכל המצוה היא מעשה הדלקה כדי להביא להודאה, לא אכפ"ל שבתוצאה לא יתפרסם אלא הוא מצידו עשה מעשה הדלקה והודה על הנס. ודוק.

וכתב שם שהוא משום להתנאות במצוה. והדבר סתום מאוד הרי הידור בחנוכה אינו משום נוי המצוה אלא משום המעלה של נר לכל אחד ושל מוסף והולך, ומה ענינו לזה קלי ואנוהו.

אך מצינו דבר סתום ומופלא בדברי הראשונים בשבת שם, שהנה ידוע שנחלקו הראשונים אם המהדרין מן המהדרין עושים גם את ההידור של ממהדרין נר לכל אחד, או רק ההידור הגדול של מוסיף והולך. אך מצינו דבר פלא בחידושי הר"ן ובריטב"א (שבת כ"א ע"ב) שכתבו שלא יתכן שהמהדרין מן המהדרין אין עושים נר לכל אחד שא"כ נמצא שממהדרין מן המהדרין הוא פחות נרות מן המהדרין וזה לא יתכן שא"כ למה הוי הידור יותר גדול.

והדבר פלא, מה אכפת לנו במספר נרות, וכי ההידור היותר גדול הוא לעשות יותר נרות, הרי ההידור הוא שעושה מעלה של מוסיף והולך, ועושה מעלה של נר לכל אחד, ובזה נקטה הגמ' שהמעלה של מוסיף והולך יותר גדולה מהמעלה של נר לכל אחד. ומה אכפ"ל שהוא פחות נרות.

ומבואר מזה יסוד גדול ומחודש מאוד, שעיקר ענין המהדרין, הוא להוסיף ולהרבות נרות, שהוא נוי והדר למצוה שיעשה ריבוי נרות. אלא שאין מקום לעשות ריבוי נרות סתם בלא סיבה ומהלך, ולזה נקבע שיעשה הנרות נגד איזה דבר, כנגד כל אחד או כנגד הימים הנכנסים. אך לעולם עיקר ההידור הוא עצם תוספת הנרות משום נוי מצוה, וזהו שהקשו שאם נר לכל אחד הוא יותר נרות הרי"ז יותר הידור. וזהו דברי הר"ח שמהדרין הוא משום זה קלי ואנוהו.

והדברים מחודשים מאוד אך מה נעשה שהם מפורשים בדברי הראשונים.

במצוות הדלקת נר חנוכה מצינו ענין מחודש והוא ענין מהדרין, ומהדרין מן המהדרין, שאף שעיקר המצוה היא נר איש וביתו אך יש אופן לעשות המצוה בצורה מיוחדת של מהדרין שעושים נר לכל אחד ואחד, ויש אופן של הידור של מוסיף והולך, אם כנגד הימים ואם משום מעלין בקודש.

והנה יסוד ההידור בחנוכה בפשוטו שונה מכל ענין הידור מצוה, שבעלמא ענין הידור מצוה הוא לעשות המצוה בצורה יפה ונאה, משום זה קלי ואנוהו, וזה הדין שנאמר בב"ק ט' ע"ב בהידור מצוה עד שליש. אבל מהדרין של חנוכה אינו ענין של נוי מצוה, אלא ענינו לעשות המצוה עם מעלות שנוספות על עיקרה של מצוה, והיינו המעלה של נר לכל אחד, והמעלה של מוסיף והולך אם כנגד הימים ואם משום מעלין בקודש.

ובאמת רש"י בגמ' (שבת כ"א ע"ב) פירש מהדרין "אחר המצוות" והיינו שלשון מהדרין אינו מלשון הדר וכבוד, אלא מלשון לחזר אחר המצוות, והוא משום שהידור של חנוכה הוא לעשות תוספת במצוה והם מחזרין אחר המצוות לעשותן באופן המושלם. אבל הרמב"ם כתב "והמהדר את המצוה" מבואר שהוא מלשו הדר ולא מלשון לזר אחר המצוה. ובפשוטו צ"ל שזה עצמו הדר וכבוד המצוה, מה שעושה אותה עם מעלות באופן המושלם (ומצינו כה"ל הידור באכילת מצה לאוכלה לתאבון, שהוא הידור של מעלה ולא של נוי).

אבל דבר פלא חזינן בדברי רבינו חננאל בשבת שם, שכתב "מהדרין מהדרי מצוות כדאמר' בב"ק להידור מצוה עד שליש במצוה". ונראה מדבריו שמהדרין בחנוכה הוא אותו הידור של הגמ' בב"ק שהוא משום זה קלי ואנוהו. וכן מפורש בדבריו בב"ק שם שפי' להדיא שההידור בסוגיא שם איירי בהידור של חנוכה,

בענין מעלין בקודש ופרי החג

שחלוקין בקרבנותיהם. ולכא' בשלמא אם הריבוי הוא כנגד הימים הוא מבואר היטב שכל יום הוא הדלקה בפני עצמה כנגד היום וזה מחלק את הימים, אבל אם הריבוי הוא משום מעלין בקודש הרי אי"ז חילוק בעצם בין הימים אלא שעושה ההדלקה באופן של מעלין בקודש. (ואדרבה כל יום הוא המשך של אתמול שעושה העלאה מיום ליום). ונראה מוכח מזה שגם מעלין בקודש הוא משום כנגד הימים.

אבל בדברי הגר"א מפורש להדיא שפרי החג ומעלין בקודש הוא טעם בפני עצמו ולא משום כנגד הימים, שהנה נחלקו הראשונים אם מהדרין מן המהדרין עושים גם ממהדרין, והתוס' (שבת כ"א ע"ב) הקשו שאם עושים גם מהדרין שוב ליכא הכירא לימים שיאמרו כך יש בני אדם בבית. ובדעת הרמב"ם שעושים גם מהדרין כתב הגר"א שהוא נקט להלכה כטעמא דמעלין בקודש ואין מורידין, וא"כ לא אכפ"ל שאין הכירא לימים אלא הוא מצד עצמו מעלה בקודש. ומבואר להדיא בדברי הגר"א שמעלין בקודש הוי סיבה בפני עצמה ואינה משום כנגד הימים.

ונראה שכן מבואר בדברי מהר"ם מריזנבור"ק שהביא בדרכי משה (תער"ב סק"ג) שכתב שמי שלא הדליק ביום הראשון, ידליק ביום השני אחד ובשלישי שנים ולכא' הדבר פלא היאך ידליק בשלישי שנים הרי"ז יום שלישי ולא יום שני. ומבואר שנקט להלכה שהטעם לא משום כנגד הימים אלא משום מעלין בקודש, ולכן אם לא הדליק ביום הראשון יתחיל להעלות מיום השני. ומבואר ג"כ שמעלין בקודש הוא טעם בפני עצמו.

אלא שהדבר תמוה וסתום, איך אפשר שמעלין בקודש יהיה סיבה בפני עצמו, וכי בשביל להיות מעלין בקודש נחדש ריבוי בעיקרה של מצוה, ולכא' מעלין בקודש הוא רק אחר שבלא"ה יש ריבוי והוא טעם לעשות הריבוי באופן של העלאה אבל איזה טעם הוא לחדש ריבוי, ולמה לא מציינו בכל המצוות שעושים כן.

ונראה הביאור ע"פ החידוש הגדול שנתבאר לעיל בדעת הר"ח ועוד ראשונים, שיסוד המהדרין הוא נוי מצוה בריבוי הנרות משום זה קלי ואנוהו, אלא שאין מקום להרבות נרות סתם וצריך להרבות כנגד איזה דבר. ומעתה יתבאר היטב שבזה שייך לקבוע העלאה משום מעלין בקודש, או להוסיף כדי שיוכל לפחות כפרי החג, שעיקר הטעם להרבות הוא משום נוי מצוה אלא שעושה הריבוי בצורה של מעלין בקודש ופרי החג.

וא"כ זכינו שדברי הגר"א ומהר"ם הם מקור גדול לחידוש המופלא הזה, שיסוד מהדרין הוא משום נוי מצוה.

בגמ' נחלקו בית שמאי ובית הלל בענין מהדרין מן המהדרין, ב"ש אמרו פוחת הולך וב"ב אמרו מוסיף והולך. ובטעם מחלוקתם נאמרו שני דרכים בגמ', חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסים וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאים, וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דב"ה שמעלין בקודש ואין מורידין.

והדבר סתום בטעמו, מהו טעמא דמעלין בקודש ופרי החג, דבשלמא הטעם שכנגד ימים הנכנסים והיוצאים הוא להראות ריבוי הנס, שבריבוי הימים מתרבה הנס. אבל איזה טעם הוא זה להרבות נרות כדי להיות מעלין בקודש, וכי מחדשים ריבוי כדי להיות מעלין בקודש, שלכא' מעלין בקודש אינו אלא אחר שעושים המצוה גם בפחות וגם ביותר, אז הסדר הוא לעשות קודם הפחות כדי להיות מעלין בקודש, אבל וכי מלכתחילה מחדשים עיקר הריבוי בשביל להיות מעלין בקודש, ולמה לא שמענו בכל המצוות שנחדש ריבוי כדי להיות מעלין בקודש, וכגון בד' מינים שיוסיף כל יום ערבה או הדס, וכדומה.

וכן הוא פלא בטעמא דפרי החג, שענין פרי החג הוא מאחר שכבר עושה הרבה בתחילה, יש ענין לפחות ולילך, וכמו שפרש"י שהוא דרך אוהבים שכל שמתקברים יותר כך פוחתים והולכים. אבל וכי נחדש מתחילה עיקר ריבוי הנרות, כדי שנוכל לפחות אח"כ, ולמה מעיקרא מחדשים ריבוי נרות ביום הראשון. והרי להמציא ריבוי נרות הוא בדיקו כמו להמציא ריבוי הדסים בלולב, ונרבה בהדסים ביום ראשון כדי שנוכל לפחות ולילך. והוא פלא.

ובפשוטו נראה ברור שטעמא דעלין בקודש ופרי החג אינו טעם מצד עצמו לעצם ריבוי נרות, שודאי עצם ריבוי הנרות הוא כנגד הימים להראות ריבוי הנס, אלא שמצד עצם הדבר מודים ב"ש וב"ה שאפשר לעשות ריבוי הנס בשני האופנים, אלא שב"ש סברי שעדיף לעשות פוחת והולך כמו בפרי החג (שהוא כדרך האוהבים שמתקברים באהבתם), וב"ה סברי שעדיף לעשות מוסיף והולך שום מעלין בקודש.

ונראה שהדבר מפורש ברי"ף, שהרי"ף (שבת כ"א ע"ב) כתב וז"ל טעמייהו דב"ש כנגד פרי החג א"נ כנגד ימים הנכנסים, וטעמייהו דב"ה כנגד ימים היוצאים א"נ דמעלין בקודש ואין מורידין". הרי שהרי"ף עירב כל הטעמים יחדיו, ומבואר להדיא שהיו אותו נידון, ואפשר שטעמייהו דב"ה כנגד ימים היוצאים וכנגד זה טעמייהו דב"ש משום פרי החג, הרי שפרי החג הוא טעם למה לעשות כנגד הימים, ודוק.

וכן נראה מוכח מדברי השבלי הלקט שהביא הב"י (סי' תרפ"ג) שכתב הטעם שבחנוכה אומרים הלל בכל יום משום שחלוקים בנרותיהם, כמו ימי החג

כנגד ימים היוצאים

ומצינו עוד נידון באחרונים במי שכבו מקצת נרות קודם שהדליק השאר, שהביאור הלכה (תרע"ג) כתב לדבר פשוט שצריך לחזור ולהדליק אף שכבתה אין זקוק לה, משום שהכל הדלקה אחת. אבל בדברי הגרע"א (סי' י"ג) מבואר שאי"צ לחזור. ונראה ברור שההוא תלוי בנידון זה, שאם הג' נרות הוא להורות שהיום יום שלישי, א"כ ודאי שהכל הדלקה אחת ואם כבו מקצת אין טעם להדליק רק מקצת. אבל אם ג' נרות הוא נר כנגד כל יום ויום שפיר שייך להדליק כל נר בפני עצמו ואין קשר בין נר לנר, ודוק.

ומצינו שיטה מחודשת בריבוי ירוחם ואבודרהם בשם רבינו יונה (הובא בב"י סי' תרע"ו) שברכת הדליק נר מברכין על נר הראשון אבל ברכת שעשה ניסים מברכין על נר הנוסף משום שהוא כנגד נס של אותו יום. ונראה שמבואר להדיא בדבריהם שריבוי הנרות הוא נר כנגד כל יום ויום ולכן נר הנוסף הוא לבדו כנגד נס של היום, שאם ריבוי הנרות הוא להורות שהיום יום ג', הרי כל הנרות הם על נס של היום, ודוק.

ונראה שיסוד הנידון הוא תלוי בנידון הב"י היאך נעשה הנס, שאם הנס היה שנתנו כל יום שמינית שמן במנורה ונעשה נס שדלק כל היום, א"כ הנס ביום השני לא היה גדול יותר מנס של יום הראשון, אלא כל יום הוי נס נפרד בפני עצמו ואי"ז גדול מיום ליום, וא"כ אין ענין להראות שהיום "יום שני לנס" שאין בזה תוספת רבותא, אלא כל הענין להראות גם נס של היום וגם נס של אתמול. אבל אם המעשה היה שהניחו מתחילה את כל השמן, ונעשה נס שדלק שמונה ימים, א"כ כל יום הוי נס יותר גדול מאתמול, שהשמן דולק כבר ב' ימים, וכבר דולק ג' ימים, וכו', ושפיר יש מקום להראות שהיום יום שלישי לנס שהוא נס יותר גדול. והדברים מאירים.

מהדרין מן המהדרין לדעת בית הלל מוסיף והולך כנגד ימים היוצאים. וצריך להבין מהו הענין להוסיף כנגד הימים. ונודע לשון השו"ע (סי' תרע"ו) שכתב שני הנוסף בכל יום מורה על גודל הנס "לפי שבתוספת הימים ניתוסף הנס", והיינו שמוסיף נר בכל יום להראות שניתוסף הנס.

והדבר צ"ב איך בזה שמוסיף נר מורה על תוספת הנס, וז"ל ב' דרכים: י"ל שכשמדליק שני נרות ביום השני, הוא מדליק א' כנגד נס של היום ועוד א' כנגד נס של אתמול, ובזה הוא מורה על גודל ותוספת הנס שמורה שכבר יש ב' ימים נס ולא רק יום א'. וי"ל באופ"א שכשמדליק ב' נרות הוא להראות שהיום יום שני לנס, וב' נרות הוא לציין את מספר היום שהיום יום שני. ולפי"ז מדליק רק על נס של היום, אלא בא להראות שהיום הוא יום שני לנס, וממילא הוא נס יותר גדול שהוא נס מתמשך.

ונראה שנחלקו בזה האחרונים, שהנה ידוע נידון האחרונים במי שיש לו שני נרות ביום השלישי מה יעשה, והמשנ"ב (תרע"א סק"ה) נקט שידליק נר אחד, דאין מקום להדליק ב' נרות ביום שלישי. וכ"כ הבית הלוי. אבל באבי עזרי הל' חנוכה נחלק בתוקף וכתב שפשוט הדבר שצריך להדליק שנים, דאטו מפני שאינו יכול להדליק שלוש גם שנים לא ידליק. ודבריו צ"ב הרי היום יום שלישי ומה מקום יש להדליק ב' נרות.

ונראה טעמו של האבי עזרי משום שהוא פירש שענין כנגד הימים היינו שעושה נר א' על נס של היום ונר א' על נס של אתמול, וממילא ביום השלישי גם אם יש לו ב' נרות ואינו יכול לעשות על כל שלושת הימים, ידליק לכה"פ על ב' ימים, ודוק. אבל המשנ"ב והבית הלוי נקטו שג' נרות היינו להורות שהיום יום שלישי, וממילא אין מקום כלל להדליק ב' נרות כיון שהיום יום שלישי ולא שני.

ביאורים בעניני הנוכה

ברכת הרואה

יש תמיהה גדולה בענין ברכת הרואה, איך הרואה נר יכול לברך ברכת הרואה ולמה אינו צריך לחשוש שנה זה הוא נר מפני החשד. ובענין נר מפני החשד נחלקו הראשונים אם צריך לברך עליו (אם לא בירך על נר הראשון) ויסוד מחלוקתם אם הוא נתקן כנר של מצוה או שהוא רק להוציא ממראית העין משום והייתם נקיים, ואינו נר חנוכה כלל. וא"כ איך מברכין עליו ברכת הרואה.

ובאמת יש לתמוה עוד למה אינו צריך לחשוש שנה זה הוא נר של קטן, שהרי קטן מדליק נר חנוכה משום חינוך, ולמה אינו צריך לחשוש שהוא נר של קטן והריהו אצלו תרי דרבנן לגבי חד דרבנן, ואינו נחשב נר חנוכה כלפיו. וכן עוד חששות כהנה.

והנראה בזה יסוד בברכת הרואה, שאין צריך כלל שיהא זה שם "נר חנוכה" שמברכין עליו, משום שברכת הרואה אינה ברכה על הנר, אלא ברכה על הנס, אלא שהברכה על הנס נסדרה שיברוכה כשרואה נר שהודלק לזכר הנס, שאין טעם לעמוד ולברך סתם אלא סדרוה רק כשרואה נר שמעורר לנס. וממילא גם נר של קטן אף שאין לו תורת נר חנוכה מ"מ הוא נר שנדלק לזכר הנס. (ולפי"ז עולה שגם על נר של בית הכנסת יש לברך ברכת הרואה וע"י).

ומעתה יל"ד גם בנר של חשד, שאף אם אין לו תורת נר חנוכה ואינו אלא לצאת מן החשד משום והייתם נקיים, מ"מ ההדלקה היתה כדי שהעוברים ושבית יראו השדליק נר, והיינו שייסברו שהדליק נר לזכר הנס, וממילא נר זה נעשה לפרסם בפועל הנס לעוברים ושבית, וכיון שסו"ס נדלק לזכר הנס שפיר מברכים עליו ברכת הרואה, ודוק.

שעת הסכנה

מצינו דבר מופלא ברמ"א (סו"ס תרע"א) שכתב נראה שבזה"ז שמדליקין בפנים, אפי' יש לו הרבה פתחים אינו צריך להדליק כנגד הפתחים אלא מדליק פעם אחת בפנים. והדבר פלא שדבר זה אי"צ כלל לאומרו ופשיטא הוא, וכי ידליק על שולחנו כמספר הפתחים. והגם שהרמ"א קאי על דברי הטור שכתב להלכה, שבזמנם שהיו מדליקין מבפנים על ידי הפתחים צריך להדליק על כל פתח, וע"ז כתב הרמ"א שבזה"ז שמדליקין על השולחן אין צריך, אך עדיין מילתא דתמיהא הוא וכי יצטרך להדליק על השולחן כמספר הפתחים ואיזה טעם יש לזה.

ונראה שמבואר מדברי הרמ"א יסוד גדול בענין נר של שעת הסכנה, שהנה מצינו נידון גדול בפוסקים בהלכות נר של שעת הסכנה, אם יש בו כל הלכות נר חנוכה שבחוק, כגון אם צריך ליתן בו שיעור שמן עד שתכלה רגל מן השוק (שהרי בנר של שעת הסכנה ל"ש ענין זה) וכן אם צריך ליתנו למטה מעשרה (שלפי הטעם שלמטה מעשרה הוא שיהא עימו ברשותו, זה שייך גם בפנים, אך לפי הטעם שלא יאמרו שלצרכו הדליק זה אינו שייך בפנים). ופשוטו הנידון בכל זה הוא האם נר של שעת הסכנה הוא נר בפני עצמו או שנקבע עם דיני עיקר נר חנוכה שתקנו בחוק.

אבל בדברי הרמ"א מבואר יסוד אחר בזה, שנה של שעת הסכנה אי"ז שנקבע מקום חדש לנר חנוכה בפנים, אלא לעולם מקומו של הנר חנוכה הוא בחוק, אלא שתקנו שאת הנרות חנוכה שצריך להדליק בחוק, אותם עצמם ידליק על שולחנו בפנים כיון שיש סכנה. אבל לעולם מקום הנרות נשאר בחוק. ולכן סבר הרמ"א שכיון שיש לו כמה פתחים הרי מחויב בכמה נרות בחוק, והיה סו"ס שידליק על שולחנו כמה נרות כמספר הפתחים שלו. ודוק.

ומבואר בזה עוד יסוד בדיון נר שמפני החשד, שאי"ז רק היכ"ת לצאת מן החשד משום והייתם נקיים (כדעת הראשונים שאין מברכין עליו), אלא שתקנו חיוב נר חנוכה על כל פתח, וסיבת התקנה היתה חשד אך למעשה תקנו חובת נר חנוכה על כל פתח, ולכן חשיב שמחויב בכמה נרות חנוכה בחוק ואתם יצטרך להדליק בפנים. ודוק.

למעלה מעשרים

הדין שנה חנוכה שהניחה למעלה מעשרים פסולה משום שלא שלטה בה עינא. ובגמ' אמרו שפסולה כסוכה וכמבוי. ושמעתי להקשות (מהגאון הגדול רבי יעקב סטננסקי שליט"א) הרי גובה אדם ג' אמות וא"כ כיון שעין רואה לרום כ'

אמה א"כ שולטת העין עד כ"ג אמה. ואין לומר שמתחילה עין שולטת לרום י"ז אמה אלא שכ' אמה הוא בצירוף גובה האדם, שהרי בסוכה החיוב גם לישב ולשכב בסוכה וע"כ שגם בשיכבה רואה הסכך, וע"כ שעין שולטת כ' אמה.

ונראה בזה שהנה מצינו דבר פלא בגמ' שאמרו נר חנוכה פסולה "כסוכה וכמבוי" והדבר פלא ותימה, הרי בסוכה מסקנת הגמ' שהטעם לא משום שאין העין שולטת, אלא משום שסוכה דירת ארעי בעינן ולמעלה מעשרים היא דירת קבע, ומה הקשר לנר חנוכה שהוא משום שליטת העין. וכבר עמד בזה הרמב"ן שם וכתב שע"כ גרס"י בגמ' רבה שהוא ס"ל הטעם בסוכה משום שלא שלטה עינא. אבל כל הראשונים לא עמדו בזה, וגרסו בגמ' רב תנחום, והדבר פלא.

ובהנחה מבואר מזה, שכוונת הגמ' שנה חנוכה הוא בעשרים "כסוכה וכמבוי", היינו שרובן באו לקבוע שיעור לנר חנוכה, וקבעו שיעור עשרים "כסוכה ומבוי" מאחר שיש שיעור קצוב בסוכה ומבוי קבעו אותו שיעור גם לסוכה, ואף שבסוכה הוא מטעם אחר. וממילא מובן גם שלא אכפ"ל שבנר חנוכה הוא כ"ג אמה. ויסוד לדבר מצינו בדברי הרשב"א (שבת כ"ב ע"א) שכתב ששיעור עשרה טפחים בנר חנוכה, הוא משום "שנתנו חכמים שיעור הידוע מן השיעורים הקבועים בשאר המצוות" וכשם שסוכה שיעורה י' טפחים כך קבעו בנר חנוכה.

ובזה נראה לבאר דבר סתום מאוד, שהנה בטור (תרע"א ו') הביא דעת רבינו יואל שבה"ז שמדליקין בתוך הבית כשרה למעלה מכ', כשם שבסוכה אם דפנות מגיעות לסך כשרה שהעין נמשכת. והטור נחלק עליו דהנר אינו ע"ג הדפנות אלא באויר הבית. ובדרכי משה כתב בשם מהר"א מפראג שסברת רבינו יואל הוא רק למ"ד שסוכה הוא משום לא שלטה ביה עינא אבל לדין שסוכה הוא ממשום שסוכה דירת עראי בעינן א"כ ל"מ דפנות מגיעות לסכך. והדברים תמוהים טובא מה אכפ"ל שסוכה אינה משום שליטת עין הרי נר חנוכה הוא כן משום שליטת עין ולמה לא יועיל דפנות מגיעות לסכך. והוא פלא.

ולדברינו יש לבאר היטב, די"ל שלעולם בנר חנוכה באמת ל"מ כלל הדפנות כיון שאינו ע"ג הדפנות אלא באויר הבית וכש"כ הטור. אלא סברת רבינו יואל משום שתקנת נר חנוכה היתה "דומיא דסוכה", וכיון שבסוכה מהני בדפנות מגיעות לסכך ה"נ בנר חנוכה יועיל דפנות מגיעות לגג. ומעתה אמר הרמ"א שלמ"ד שסוכה משום דירת ארעי וא"כ ל"מ דפנות מגיעות לסכך, א"כ אין כאן דומיא דסוכה, והדברים מאירים.

נר חנוכה משמאל

נדין שנה חנוכה משמאל כדי שיהא מסובב במצוות. בפשוטו דין זה אינו כלל מהלכות חנוכה אלא הוא ענין בפנ"ב להיות מסובב במצוות, ונר חנוכה הוא רק היכ"ת להרויח מעלה זו של מסובב במצוות. ויש לתמוה שהמשנ"ב (תרע"א סקל"ג) כתב שאם הניח בימין "בדיעבד יצא" ולמה הוי דיעבד הרי הנר חנוכה הוא מושלם ורק שהפסיד את הענין של מסובב במצוות. וביותר מצינו בלחם משנה (פ"ד מחנוכה) שהיה לו צד בדעת המגיד משנה שדין שמאל מעבד בדיעבד ולא יצא כלל, והדבר תימה.

ובפשוטו היה נראה שאף שיסוד הענין הוא להרויח מעלה של ממסובב במצוות אך מ"מ חז"ל קבעו זאת למקום בעיקר ההדלקה. (ואמנם אכתי צ"ב שהוא עד כדי כך שיעבד בדיעבד וצ"ב). ומצינו בטור (תרע"א ז') שהוצרך לחדש שאם אין לו מזוזה ידליק בימין, והדבר צ"ב מה הוצרך לחדש כן אך למש"נ הוא מבואר שאחר שנקבע מקום בעיקר הדלקה ס"ד שהוא אף אם אין לו מזוזה.

וידוע מה שדנו פוסקי זמנינו במקום שכבר אחד הדליק בשמאל האם יכולים השאר להדליק בימין כיון שבלא"ה מסובבים במצוות. ולכאור' מאחר שנתבאר שאי"ז רק ענין להיות מסובב אלא נקבע מקום בעיקר ההדלקה, הרי"ז גם אם בלא"ה הוא מסובב, וצ"ע.

אך שמעתי לבאר בזה באופ"א, דאף שעיקר דין שמאל אינו כלל מהל' נר חנוכה אלא הוא מעלה בפנ"ע להיות מסובב במצוות, אך מאחר שיש כזו מעלה א"כ מי שלא ידליק בשמאל יאמר הרואה שאי"ז נר חנוכה אלא לצרכו הדליק שאל"כ למה לא הדליק בשמאל, (ושם שבהדליק למעלה מעשרה טפחים הרואה אומר לצרכו הדליק). ולפי"ז מיושב יותר שיש צד שיעבד אפי' בדיעבד, כיון שאין פרסומי ניסא. ודוק. ולפי"ז א"ש שהיכן שבלא"ה מסובב לא יאמר הרואה שלצרכו הדליק, ועי'.

המשך בפתח הגליון

והנה כשבאת מלכות יון באו להלחם בנקודה הזו, שזה היה היפך חכמתם להפשיט כל הענינים, ושכל דבר שאינו מוסכם על פי השכל הרי זה טעות, והנה באמת לא היה להם סיבה להלחם עם המשפטים שהרי הגיוניים ומושכלים בטעמם, אלא שלעם ישראל יש ראייה שגם המשפטים נעשים מכח הציווי שהרי שומעים הם לחוקים ולהוראות חז"ל ללא עוררין, ולכן באו לבטל הנקודה הזו, ומעתה ככל הגוים בית ישראל, ודו"ק.

ויש להוסיף נופך בזה, שהנה מלכות יון רצו לאבד את מעלת כלל ישראל, מהיותו העם הנבחר, ולעתיד עתידים יון לומר כי הם העם הנבחר (כדאיאת במדרש תנחומא פ"ר כי תשא), ועל החוקים נאמר בתורתנו הקדושה כי בזה יוחדו ישראל, ויתכן שכל מעלת עם ישראל הוא בגלל החוקים יעוויין רפ"ב בחומש דברים, שאמרו שם הדסיבה שה קרוב לבני ישראל הוא כסיבת החוקים, עש"ה בפסוקים ומפרשיהם.

וראיתי דברים מושלימים לכל דברינו בספר ימי חנוכה ובספר ויאר לנו שנתבאו בסגנון אחד לבאר מה שאומרים "זדים ביד עוסקי תורתך", שהרי כתב הרמב"ם וכמה היה דוד המלו מצטער מן המינים ומן העכו"ם שהיו משיבין על החקים. וכל זמן שהיו רודפין אותו בתשובות השקר שעורכין לפי קוצר דעת האדם היה מוסיף דביקות בתורה. שנאמר טפלו עלי שקר זדים אני בכל לב אצור פקודיך. ומבואר דלעומת הזדים יבוא עמלות ועסק בתורה הקדושה